

Interreg
Latvija–Lietuva

Eiropas Reģionālās attīstības fonds

EIROPAS SAVIENĪBA

LLI-313 «Aizraujošs ceļojums muižu
parkos četros gadalaikos»/
«4SeasonsParks»

Apmācības Zemgales piļu un muižu parku
apsaimniekotājiem

AR VĒSTURISKO PARKU ATTĪSTĪBU SAISTOŠU AKTU, LIKUMPROJEKTU, NOSACĪJUMU UN VADLĪNIJU APSKATS

Kristīne Dreija
Ainavu arhitekte, Dr.arch.
Jelgava, 13.11.2018

... FILOZOFIJA UN BŪTĪBA...

„ Dārzi nekad nebūs statiski vai pabeigti – tie sastāv no vairākiem dzīves cikla dublieriem”

„ Dārzi un parki vienmēr attīstās un dziest”

„ Dārzs nav objekts, bet gan process”

/J. Sales/

VĒRTĪBU IZPRATNE

Par vērtību mēs saucam nevis to, kas nāk no lietām pašām, bet to, ko tajās ieliekam /M. E. de Montaigne, 16.gs./

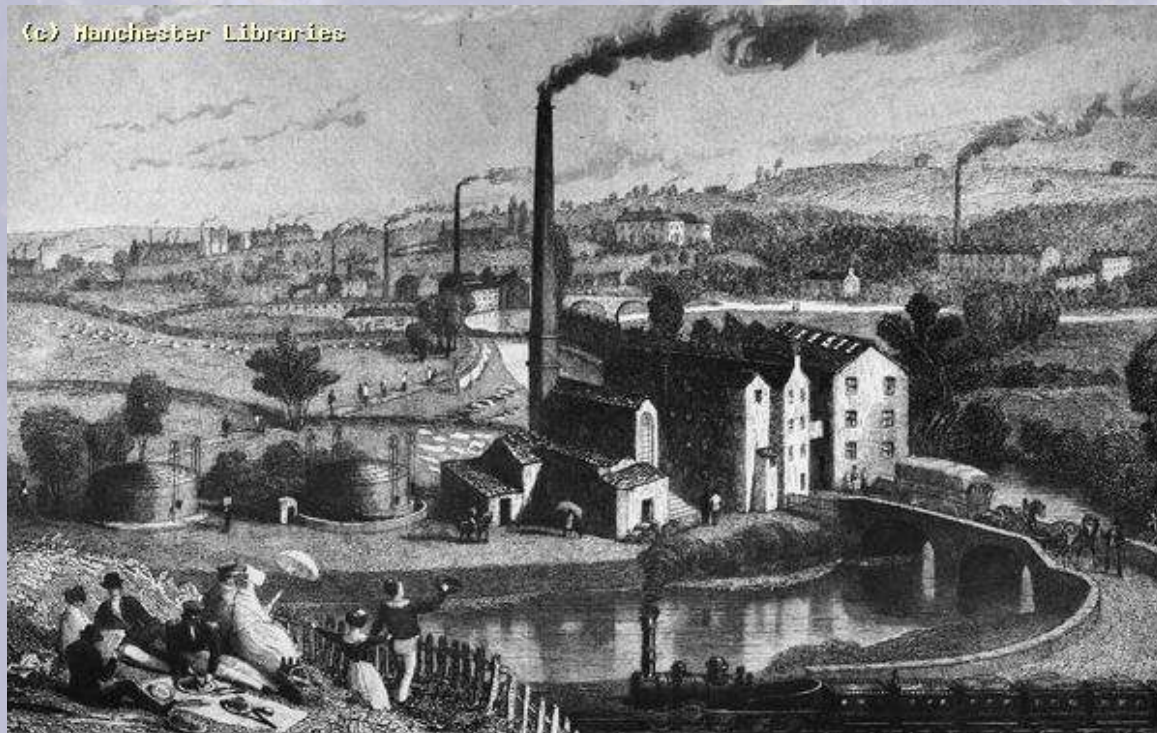
Vēsturisko dārzu un parku vērtības ietver cilvēka *radošā gara meistardarbus*, kas demonstrē nozīmīgu *cilvēka un dabas mijiedarbību* noteiktā laika posmā vai vietā saistībā ar arhitektūras vai tehnoloģijas attīstību, monumentālo mākslu, ainavu dizainu, kas tieši vai materiāli ir saistīts ar notikumiem, dzīvām tradīcijām, mākslas vai literāriem darbiem...

LĒMUMI UN NORMATĪVIE AKTI

18.gs.

Rūpnieciskā revolūcija

19.gs.

20.gs.

1952.

1962.

1964.

1981.

21.gs.

2000.

2005.

LĒMUMI UN NORMATĪVIE AKTI

18.gs.

19.gs. *Rūpnieciskā revolūcija*

20.gs.

Valsts likumdošanas adaptācija un specializētu institūciju izveide.

Privātās biedrības

1952.

1962.

1964.

1981.

21.gs.

2000.

2005.

- „*Société Nationale de Protection de la Nature*” („**Nacionālā sabiedrība dabas aizsardzībai**”). Dibināšanas valsts Francija, 1854. g.;
- „*Selborne Society for the Protection of Birds, Plants and Pleasant Places*” („**Selbornas biedrība putnu, augu un jauku vietu aizsardzībai** (angļu valodas termins)”). Dibināšanas valsts Anglija, 1885. g.;
- „*National Trust for Places of Historic Interest or Natural Beauty*” („**Vēsturisko interešu vietu vai dabas skaistuma nacionālā pārvalde**”). Dibināšanas valsts Anglija, 1895. g.;
- „*Société Nationale pour la Protection des Sites et Monuments*” („**Nacionālā biedrība pieminekļu un vietu aizsardzībai**”). Dibināšanas valsts Beļģija, 1892. g.;
- „*Société de Protection des Paysages de France*” („**Francijas ainavas aizsardzības biedrība**”). Dibināšanas valsts Francija, 1901. g.;
- „*Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten*” („**Dabas aizsardzības biedrība**”). Dibināšanas valsts Nīderlande 1905. g. [5, 29].

LĒMUMI UN NORMATĪVIE AKTI

- 18.gs.
- 19.gs. *Rūpnieciskā revolūcija*
- 20.gs. *Valsts likumdošanas adaptācija un specializētu institūciju izveide.
Privātās biedrības*
1952. "Eiropas kultūras konvencija"
1962. "Rekomendācijas attiecībā uz ainavas un vietas skaistuma un rakstura sargāšanu"
1964. "Venēcijas harta"
1981. "Florences harta"
- 21.gs.
2000. "Eiropas ainavu konvencija"
2005. "Eiropas Padomes pamatkonvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai"
(Faro konvencija)

HARTAS (noteiktas politiskas prasības)

- Venēcijas harta (1964)
- Starptautiskā kultūras tūrisma harta (1976)
- **Florences harta (1982)**
- Burra harta (1981) *Austrālija*
- Harta kultūras mantojuma vērtību konservācijai (1992) *Jaunzēlande*
- Vēsturisku pilsētu un vietu saglabāšanas harta (1992) *Amerikas savienotās valstis*

KONVENCIJAS (starptautiskas vienošanās dokuments)

- Eiropas kultūras konvencija (1954)
- **Pasaules kultūras un dabas mantojuma konvencija (1972)**
- Eiropas arhitektūras mantojuma aizsardzības konvencija (1985)
- **Bioloģiskās daudzveidība konvencija (1992)**
- Eiropas ainavu konvencija (2000)
- **Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas konvencija (2003)**
- Kultūras daudzveidības aizsardzības un veicināšanas konvencija (2005)
- **Eiropas Padomes pamatkonvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai (2005) *Faro***

REKOMENDĀCIJAS, VADLĪNIJAS, ROKASKGRĀMATAS

- Rekomendācijas attiecībā uz ainavas un vietas skaistuma un rakstura sargāšanu (1962)
- Rekomendācijas attiecībā uz kultūras īpašuma saglabāšanu (1968)
- Rekomendācijas attiecībā uz kultūras un dabas mantojuma aizsardzību valstiskā līmenī (1972)
- Rekomendācijas attiecībā uz vēsturisku teritoriju sargāšanu un mūsdienīgiem noteikumiem (1976)
- Vadlīnijas izglītošanai un apmācībai pieminekļu, ansambļu un vietu konservācijai (1993)
- Rokasgrāmata Pasaules mantojuma vietu pārvaldības plānošanai (2003)

Ainavu politika

Ainavu politika nozīmē kompetentu publisko iestāžu izstrādātus principus, stratēģijas un pamatnostādnes, kas ļauj veikt specifiskus pasākumus, kuru mērķis ir nodrošināt ainavu aizsardzību, pārvaldību un plānošanu
(Eiropas ainavu konvencija, 2000)

aizsardzība

saglabāt un uzturēt

pārvaldība

regulāri kopt

plānošana

uzlabot, atjaunot vai radīt no jauna

Ainavu kvalitātes mērķis

Ainavas kvalitātes mērķis specifiskai ainavai nozīmē kompetentu publisko iestāžu formulētas sabiedrības vēlmes attiecībā uz viņu apkārtnes ainavas raksturiezīmēm
(Eiropas ainavu konvencija, 2000)

Ainavu attīstības plānošana

Latvijas kultūras un dabas aizsardzības normatīvi

KULTŪRAS mantojums

DABAS mantojums

Materiālais mantojums

Mākslas pieminekļi:
skulptūras;
pieminekļi u.c.

Arhitektūras pieminekļi:
apbūve; ēkas; būves u.c.

Arheoloģijas pieminekļi:
senās kulta vietas u.c.

Nemateriālais mantojums

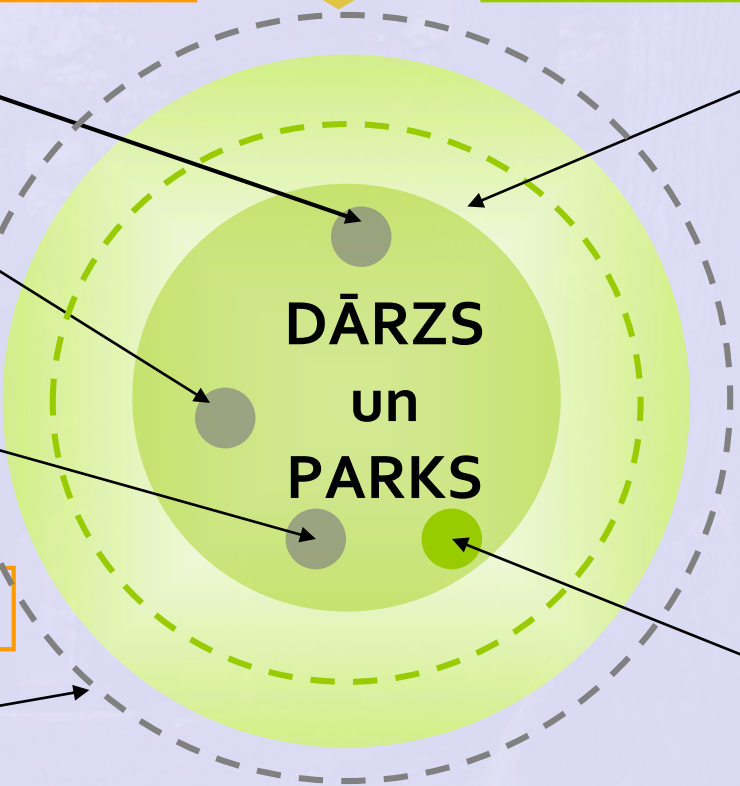
leģendas; rituāli u.c.

Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas

Dabas rezervāti
Nacionālie parki
Biosfēras rezervāti
Dabas parki
Dabas liegumi
Aizsargājamo ainavu apvidi

Dabas pieminekļi

alejas; atsevišķi koki;
akmeņi u.c.

Latvijas Republikas Satversme

Likumi

Kultūras ministrija

VARAM

Zemkopības ministrija

Ministru kabineta noteikumi (MK noteikumi)

aizsardzība, saglabāšana, pārvaldība, plānošana

Kultūras mantojums

Arhitektūras pieminekļi

Arheoloģijas pieminekļi

Mākslas pieminekļi

Valsts kultūras pieminekļu
aizsardzības inspekcija
(VKPAI)

Dabas mantojums

Dabas pieminekļi

Īpaši aizsargājamās dabas
teritorijas

Dabas aizsardzības pārvalde

Meži un parki

Meža nozares valsts pārvalde

Pašvaldības

Saistošie noteikumi

Detalizēti noteikumi
pamatojoties uz katra
vēsturiskā dārza vai parka
raksturu un īpatnībām

KULTŪRAS PIEMINEKĻU AIZSARGJOSLAS (AIZSARDZĪBAS ZONAS) NOTEIKŠANAS METODIKA

Aizsardzības zonu projektus izstrādā pēc inspekcijas, pašvaldības, kultūras pieminekļa īpašnieka (valdītāja), zemes īpašnieka vai citas ieinteresētās personas pasūtījuma, un tos apstiprina inspekcija. **Izdevumus, kas saistīti ar projekta izstrādi un apgrūtinājumu reģistrāciju zemesgrāmatā, sedz pasūtītājs.**

Aizsardzības zonu projektus apdzīvotām vietām izstrādā fiziskas vai juridiskas personas, kurām ir sertifikāts vai licence teritoriju plānošanas, restaurācijas vai ainavu arhitektūras darbu veikšanai. **Sertifikāts vai licence nav nepieciešama**, ja projektus izstrādā kultūras pieminekļiem, kas **atrodas ārpus apdzīvotām vietām.**

Nosakot aizsardzības **zonas lielumu**, ņem vērā **kultūras pieminekļa statusu, ainaviskās vērtības un teritorijas attīstības prioritātes** atbilstoši vietējās pašvaldības attīstības programmai un teritorijas plānojumam.

SAISTOŠĀS PĒTĪJUMU JOMAS UN IEPRIEKŠ VEIKTIE PĒTĪJUMI

Dārzu vēsture un filozofija

T. Turner; M. De la Torre; M. Antrop; J.D. Hunt, P. Willis
I. Lancmanis; O. Spārītis; D. Bruģis; J. Zilgalvis; I.M. Janelis

Kultūras un dabas mantojums

M. Conan; G. Jellicoe; J. Sales; C.A. Birnbaum; G. Fairclough;
Y. Ahmad; K. Fatsar
A. Ziemeļniece; J. Dambis; A. Melluma; I. Stūre; M. Urtāne

Aizsardzība un attīstības plānošana

M. Coffin; J. Clark; M.C. Brown, J. Harvey; M. De la Torre; M.
Antrop; G. Fairclough; C.A. Feliu
V. Antipovs; A. Zvirgzds; K. Buivids; A. Ziemeļniece

Ainavas estētika

M. Antrop; G. Aplin; M. De la Torre; R. Mason
A. Melluma; A. Ziemeļniece; D. Zigmunde

Veģetācija un ainavu ekoloģija

G. Bennett; J. Kalemani; P.H. MGobster; J.I. Nassauer;
J. Niemela; S. Bell
R. Cinovskis; O. Nikodemus; A. Melluma; D. Zigmunde

Vide, politika, sociālie, ekonomiskie aspekti

M. Cassar; M. Bobrowski; C. Askwith; W. Nuryanti; J. Connell;
J. Brown; R. Ballantyne; R.E. Manning
I. Stūre; T. Grizāne; J. Dambis; M. Pūķis

- **VIETAS IZPĒTES METODIKAS**, kas atklāj strukturētus veidus, kā veikt izpēti un apzināt kultūrvēsturisko un dabas mantojumu, vienlaicīgi paplašinot attīstības iespējas;
- **ATTĪSTĪBAS PRINCIPI**, kas tiek piemēroti atkarībā no attīstāmās teritorijas vēsturiskiem un sociālekonomiskiem faktoriem, kā arī no attīstības mērķiem un vīzijām;
- **ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS RĪKI**, kas tiek piemēroti vēsturisko dārzu un parku ilgtspējīgas attīstības realizācijai.

Vēstures izpētes metodikas

- **Vēsturisko liecību izpētes pieejas** (*Lambert, D., Goodchild, P., Roberts, J., Feliu, C., English Heritage*)
- **Dārzu arheoloģija** (*Williamson, T., Currie, C., Woudstra, J., Bayley, J., Williams, J.*)
- **Vēsturiskas ainavas raksturojums (HLC)** (*Winterburn, E., Fairclough, G., Lambrick, G., Hopkins, D.*)

Ainavas novērtējuma pieejas

- **Ainavas materiālo jeb izmērāmo vienību izpēte** (*Turner, T. , Sale, J.*)
- **Ainavas kā rekreatīvās ārtelpas kvalitātes standartu (*standards of quality*) identifikācija un vērtēšana** (*Manning, R.E., Wayne, A.F.)*
- **Ainavas autentiskuma un integritātes novērtējums** (*Naras autentiskuma dokuments; Moscardo, G.M., Pearce, P.L. , Starn, R., Stovel, H.*)

Dabas mantojuma novērtējuma pieejas

- (1) **Ainavu ekoloģijas principi** (*Bennett, G., Kalemani, J.M., Dawson, K., Bell, S., Nassauer, J.I.)*
- (2) **Bioloģiskās daudzveidības indikatori un novērtējums** (*Konvencija par bioloģisko daudzveidību; Groves, C., Noss, R., Hermy, M., Cornelis, J.,*)

Vēsturisko liecību izpētes pieejas *(Lambert, D., Goodchild, P., Roberts, J.)*

(1) saistīto cilvēku izpēte – tie ir vēsturiskā dārza un parka īpašnieki un pārējie līdzcilvēki (ģimenes un dzimtas locekļi), dizaineri (arhitekti, ainavu arhitekti), dārznieki, pārvaldnieki, kā arī apmeklētāji;	personības
(2) nozīmīgo gadskaitļu izpēte – īpašnieku maiņa (pirkšanas un pārdošanas procesi), nozīmīgākie aktivitāšu periodi, gadskaitļi, kas saistīti ar jaunu elementu un/vai struktūru pienesumu dārzā un parkā, un periods, kas ir saistīts ar dārza un parka atvēršanu publiskai apskatei;	laiks
(3) elementu un struktūru izpēte – ieejas punkti un pārvietošanās sistēma (celiņi, laukumi), zemes forma (terases, pauguri utt.), ūdens elementi, augi un augu stādījumu vietas, būves, konstrukcijas un ornamenta, arheoloģiskie elementi un struktūras;	telpa
(4) vietas galveno komponentu izpēte – galvenās ēkas, izklaides un atpūtas vietas, parka zonējuma analīze – parka daļas, kas paredzētas, piemēram, saimnieciskām vajadzībām – virtuves dārzi, augļkopības parka daļas, u.c.;	sociāl-ekonomika
(5) teritorijas robežu izpēte – vietas vēsturiskās un mūsdienu robežas.	vieta

Vēsturisko liecību izpētes pieejas (*Feliu, C.*)

- (1) Iepriekš veikto **pētījumu studijas**, vēlamās attīstības bāzes kritēriju izvirzīšana un papildus nepieciešamo aktivitāšu apzināšana;
- (2) Otrais posms sastāv no **trīs** atsevišķiem izpētes soļiem:
 - Pirmkārt, vēsturiskā dārza un parka **dokumentu un vietas analītiskā pārskata**, kas ietver visu pieejamo arhīva izpēti un esošā stāvokļa analītisko izpēti;
 - Otrkārt, **ainaviskās izpētes**, kas ietver materiālu vēsturiskās un mākslinieciskās studijas, zonējuma, kustības un skata punktu un perspektīvu analīzi, kā arī bioloģisko aspektu, veģetācijas un dārza funkcionalitātes studijas;
 - Treškārt, **arheoloģiskās izpētes** – ar kuras palīdzību tiek apvienotas vēstures garīgās un mūsdienu fiziskās vērtības, tādējādi iegūstot vēsturiskā dārza un parka autentisku attēlu tā vēsturiskā un reālā projekcijā.

Autentiskums –

- (1) oriģināls, īsts uz pirmavota balstīts. Autentiskuma jēdzienu lieto, lai raksturotu kultūrvēsturiskā mantojuma kvalitāti – patiesu vērtību pretstatā mākslīgi radītām formām, kultūras objektiem, inscinētiem, iestudētiem pasākumiem, galvenokārt tūristu piesaistei (*ICOMOS The Nara Document on Authenticity*)
- (2) autentiskums ir mēraukļa tai pakāpei, kādā kultūras mantojuma raksturīgās pazīmes precīzi liecina par to nozīmīgumu, (ieskaitot projektu, materiālu, celtnieku darbu, izvietojumu, funkcijas, tradīcijas un garu) ticami un precīzi dod liecību par to nozīmīgumu (*Rīgas harta par autentiskumu un vēsturisko objektu atjaunošanu kultūras mantojuma kontekstā*)

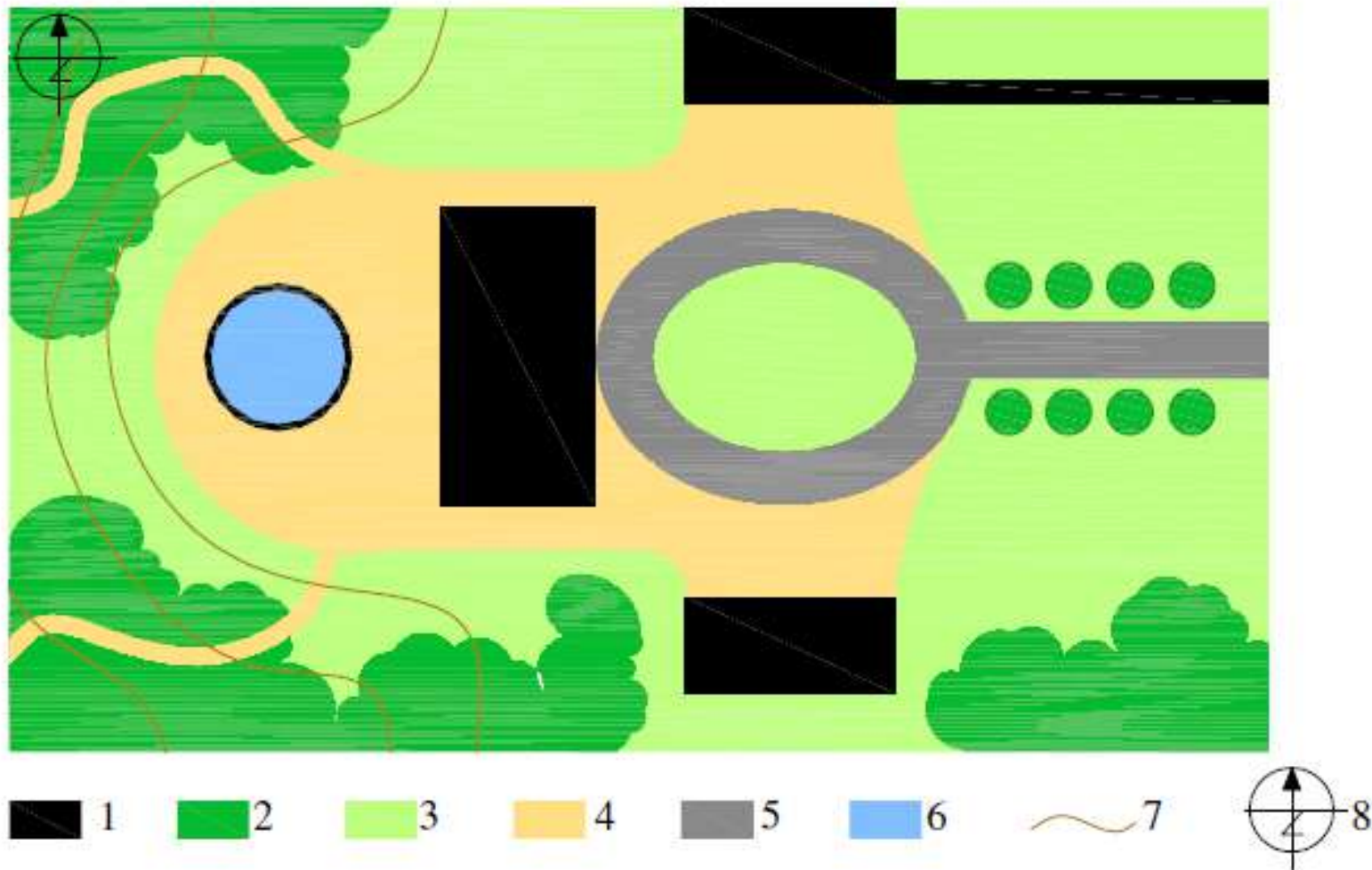
Plašākā uztverē termins „autentiskums” ietver ētiku, emocionālās sajūtas, izredzes paturēt un iniciatīvu ņemt nākotnē un arī radošus aspektus, ietverot gan izglītošanos, gan estētiku.

Autentiskuma novērtējumi ir sarežģīti un nepastāv vienota kritēriju sistēma, kā arī tā ir atkarīga no autentiskuma tveramības jēdziena, kas vistiešāk attiecas uz vēsturiskiem dārziem un parkiem.

Integritāte –

nozīmē materiālo veselumu, viengabalainību un nevainojamu stāvokli (*UNESCO Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību, 1972*)

Terminu „integritāte” sāka pielietot agrāk nekā terminu „autentiskums” un tā nozīme tika vairāk attiecināta uz spēju laika gaitā saglabāt vides fizisko un idejisko veselumu (*Stovel, H.*)

Apzīmējumi: 1 – vertikālā struktūra; 2 – veģetācija: koki un krūmi, dekoratīvo augu dobes; 3 – veģetācija: zāliens; 4 – horizontālā struktūra: celiņu tīkls gājēju daļa; 5 – horizontālā struktūra: celiņi un laukumi braucamā daļa; 6 – ūdens elementi; 7 – reljefs; 8 – debespuses.

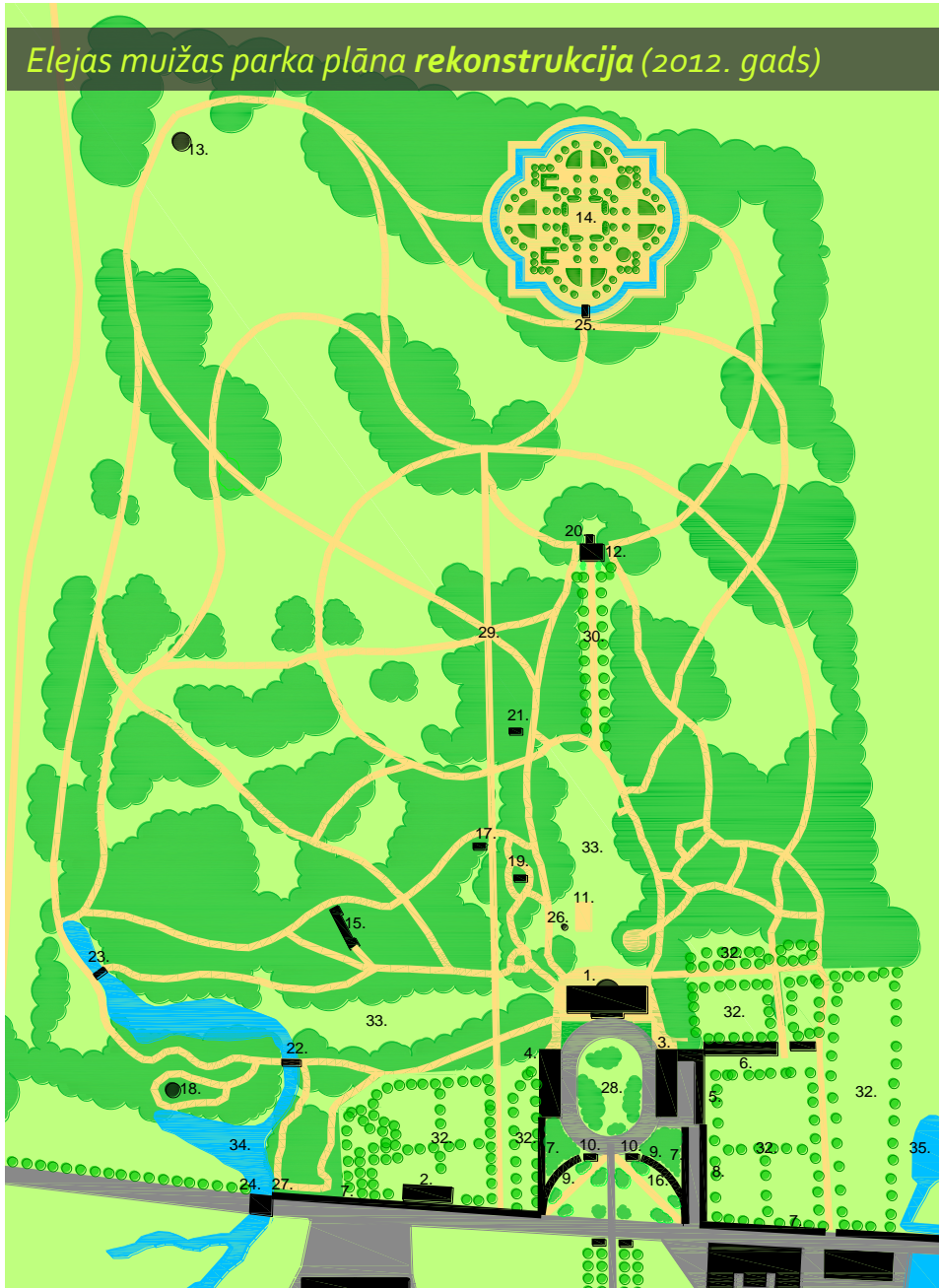
Autentiskuma novērtējuma pakāpes raksturojums un pieņemtie apzīmējumi

N.p. k.	Autentiskuma pakāpe	Raksturojums	Apzīmējums
1.	Ļoti augsta (5 punkti)	saglabājies detaļās, bez uzslāņojumiem	
2.	Augsta (4 punkti)	saglabājies detaļās, bet ir nelieli uzslāņojumi jeb izmaiņas	
3.	Vidēja (3 punkti)	saglabājies apjomā, detaļās zudis	
4.	Zema (2 punkti)	saglabājies apjomā ar būtiskiem uzslāņojumiem jeb izmaiņām, kas iegūtas elementu pārbūvējot vai atjaunojot	
5.	Ļoti zema (1 punkts)	nav saglabājies apjomā, bet ir saglabājusies vieta (piemēram, drupas)	
6.	-	jauns būvapjoms, ienests parka ainavā pēc I vai II Pasaules kara	

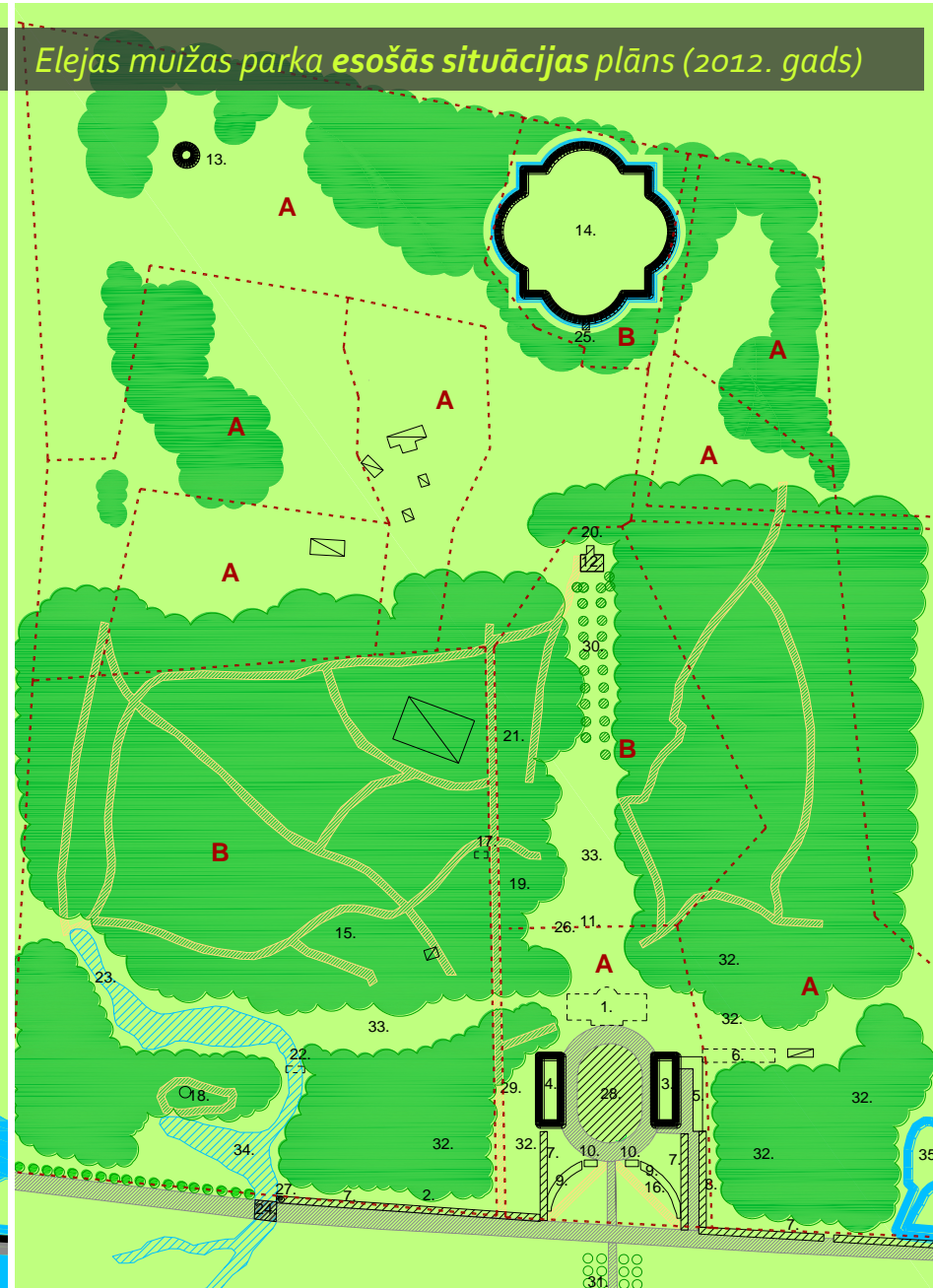
(Naras autentiskuma dokuments; Moscardo, G.M., Pearce, P.L., Starn, R., Stovel, H.)

ELEJAS MUIŽAS PARKA AUTENTISKU UN INTEGRITĀTES NOVĒRTĒJUMS

*Elejas muižas parka plāna **rekonstrukcija** (2012. gads)*

*Elejas muižas parka **esošās situācijas** plāns (2012. gads)*

Dārzu **arheoloģija**

ir ainavu arheoloģijas sastāvdaļa ar ļoti plašu disciplīnu, kas apskata ainavas pārmaiņas un vietas jautājumus laika gaitā, izmantojot arheoloģiskās metodes – **izrakumus** (*Williamson, T.*) un jaunākās tehnoloģijas kā **trīsdimensionālo lāzera skanēšanu** un **ortofotogrāfiju ierakstus** (*Currie, C.*).

1930. gadi – pirmie dati par dārzu arheoloģiju (Lielbritānija)

1980. gadi – dārzu arheoloģiju sāka reāli pielietot kā metodi vēsturisko dārzu un parku pētniecībā

2005. gads – «Dārzu arheoloģijas rokasgrāmata» (*Currie, C. Garden Archaeology: A Handbook. Practical Handbook No. 17. York: Council for British Archaeology, 2005, 178 p. ISBN 1902771486*)

2006. gads – pirmā zinātniskā konference dārzu arheoloģijā, Barselonas universitāte, Spānija

Dārzu **arheoloģija**

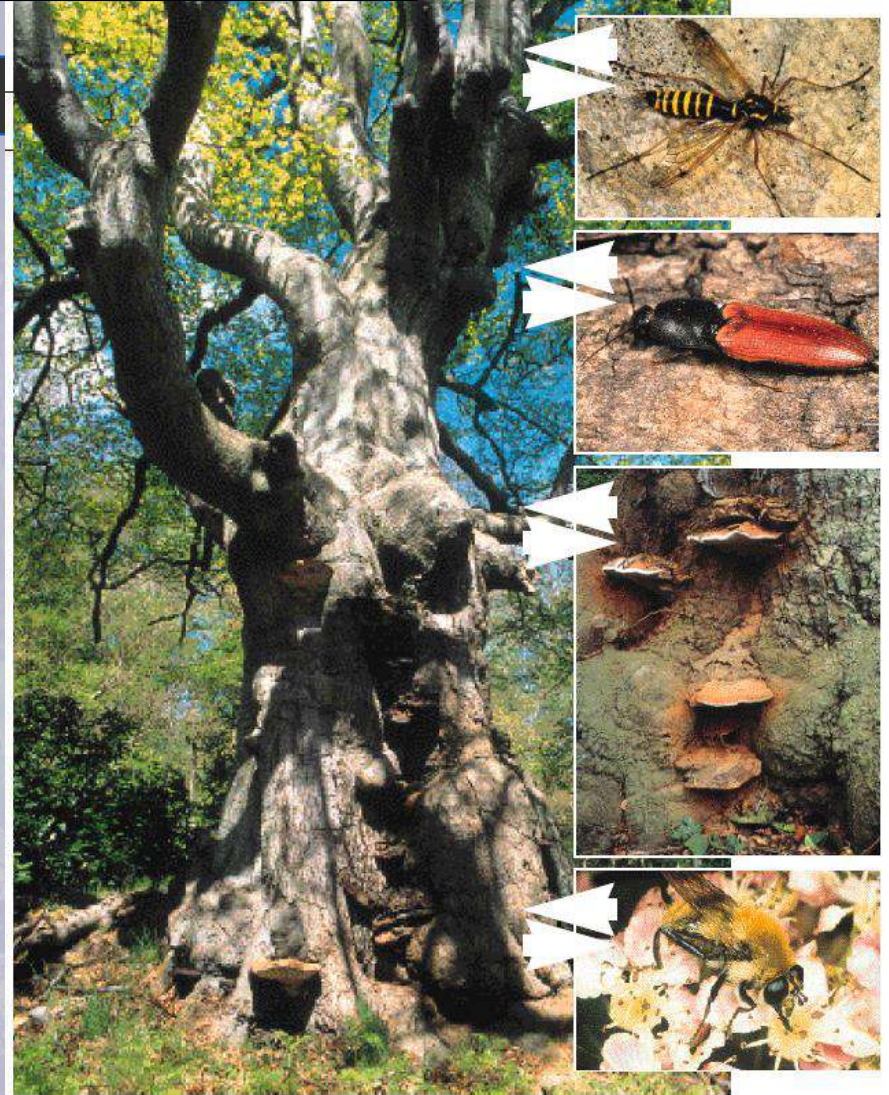
- (1) **precīzi novietojumi** dārza celiņiem, laukumiem, dobēm, kokiem, strūklakām, dažādām nišām, u. c.;
- (2) **cik liels ir bijis augs**, ņemot vērā stādījuma bedres īpašības – saglabājušās gliemežu vai citu kukaiņu paliekas var norādīt uz vietas pastiprinātu noēnojumu vai izsauļojumu, ko konkrētais augs ir veicinājis;
- (3) **augu skaits un to izvietojums** konkrētā vietā, piemēram, lapenē vai alejā.

Skanēšanas darbi

Bioloģiskās daudzveidības **indikatori**

- (1) **seni koki (dižkoki)**, nokaltuši koki un zari, kritalas, celmi, dobumaini koki, zaru un lapu kaudzes, akmens kaudzes, u.c.;
- (2) **daudzveidīga ainaviskā vide** – lauces, krūmu grupas, reti un cieši stādītas koku grupas

1999. gadā tika izdota rokasgrāmata „Senie koki: labas pārvaldības vadlīnijas” („*Veteran Trees: A Guide to Good Management*”)

Bioloģiskās daudzveidības indikatori

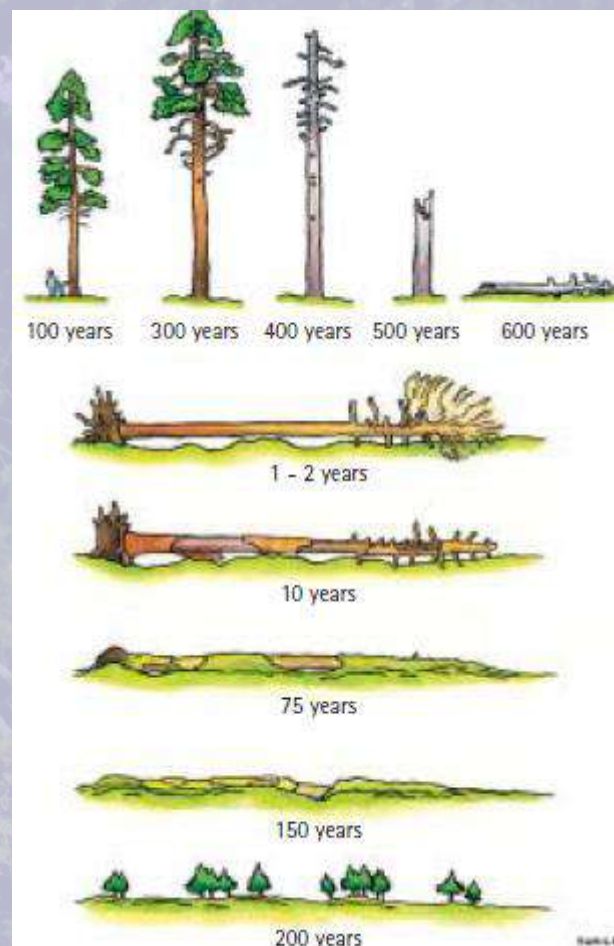
(3) parka apsaimniekošanas intensitāte un kvalitāte

(4) parkam ir saglabājusies tieša sasaiste ar apkārtnes dabiskiem biotopiem.

Bioloģiskās daudzveidības vērtības un nozīme

- (1) kā pierāda pētījumi, ja no vēsturiskiem dārziem un parkiem tiek regulāri aizvākta bojā gājusi koksne un izzāgēti seni koki, tad parks zaudē vidēji 20 % no tajā sastopamām sugām (Hermy, M., Cornelis, J., u.c.)
- (2) dižkoks, pat ja tas ir nokaltis, ir ainaviski un kultūrvēsturiski vērtīgs arī pēc koka nāves. Tā stumbrs var saglabāties vairākus gadu desmitus, atsevišķos (dižozolu, dižpriežu) gadījumos pat gadu simtus...
- (3) augsnes gliemežiem ir svarīgs augsnes mitrums, liels kritušo lapu daudzums un arī kritalu esamība, tādēļ parkos, atkarībā no to „sakoptības”, gliemežu daudzveidība ir daudz zemāka, nekā dabiskos mežos
- (4) alejas kā lineārie ainavas elementi ir svarīgi pārvietošanās koridori gan sīkspārņiem, gan daudzām citām dzīvnieku sugām

„Life in the Deadwood: A Guide to Managing Deadwood” (2002)

ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PRINCIPI

Saglabāšanas un atjaunošanas veidi

- (1) **Konservācija (*Conservation*)** – veids kā saglabāt un nodrošināt esošo kvalitāšu nostiprināšanu un turpmāku nepasliktināšanos (*English Heritage*)
- (2) **Restaurācija (*Restoration*)** – atjaunošanas veids, kas pamatojas uz konkrētu stila periodu, tai skaitā atjaunojot visus elementus un struktūras, kas līdz mūsdienām ir gājušas bojā (*Mount, B.*)
- (3) **Radīt no jauna (*Re-Creation*)** – veids kā veidot no jauna, balstoties uz vēsturiski tuvāko precedentu (*Sales, J.*)
- (4) **Radošā konservācija (*Creative conservation*)** – pieeja kā sasniegt radošo sintēzi, vienlaikus taupot labāko no katra slāņa un vajadzības gadījumā pievienojot jaunu slāni (*Jellicoe, G.*)

ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PRINCIPI

Konservācija (*Conservation*) – dārzu un parku kultūrvēsturiski nozīmīgie elementi un struktūras tiek **maksimāli saglabātas to esošajā stāvoklī** un veiktas darbības, kas **nodrošina to esošo kvalitāšu nostiprināšanu** un turpmāku nepasliktināšanos.

Piemēram, konservējot aleju, ir jāizdara izvēle starp to, vai pārstādīt katru koku atsevišķi, kad tas ir aizgājis bojā pilnībā, kas arī ne vienmēr ir iespējams, ņemot vērā alejā atlikušo koku noēnojumu, vai arī nomainīt pilnīgi visus alejas kokus vienlaicīgi uz jauniem

Drotinholmas pils parks (2011) ZVIEDRIJA

ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PRINCIPI

Restaurācija (Restoration) – vēsturiskais dārzs un parks tiek atjaunots, pamatojoties uz konkrētu stila periodu, tai skaitā atjaunojot visus elementus un struktūras, kas līdz mūsdienām ir gājušas bojā.

*Restaurācijas pieeja pieprasa **precīzu** un **rūpīgu** vietas izpēti, tostarp vēsturisko materiālu izpēti. Restaurācijas pieejai būtiska ir dārza arheoloģijas metodika, kas visprecīzāk atklāj vēsturiskos slāņus. Restaurējot vēsturisku dārzu un parku, ir jābūt uzmanīgiem, jo laika gaitā tie ir pakļauti daudzām un dažādām pārmaiņām un līdz ar to arī uzslāņojumiem.*

*Tādēļ, pieņemot lēmumu restaurēt, **ir jābūt skaidram mērķim**, kāds laika periods jeb slānis tiks atjaunots.*

Privy Garden – pirms un pēc restaurācijas (Anglija)

ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PRINCIPI

Radīt no jauna (*Re-Creation*) – termins, kas rada kaut ko **pavisam no jauna**, balstītu uz vēsturiski **tuvāko precedentu**.

*„Radīt no jauna” pieeja biežāk tiek izmantota, kad **nav neviena** vēsturiskā **pierādījuma** par dārza elementiem un kad ir nepieciešamība **demonstrēt plānojuma un stādījumu stilu izglītojošu iemeslu dēļ***

Bruknas muiža

ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS PRINCIPI

Radošā konservācija (*Creative conservation*) – pazīstamais angļu arhitekts, ainavu arhitekts un autors Džeofrejs Dželikojs (Geoffrey Jellicoe) izmantoja šo terminu savos pētījumos par dārziem, kuriem ir daudzi uzslāņojumi vēsturiskā griezumā.

*Dž. Džeofrejs ieteica radošās konservācijas pieeju, kā sasniegt **radošo sintēzi**, vienlaikus **taupot labāko no katra slāņa** un vajadzības gadījumā **pievienojot jaunu slāni***

*Modernizēta oranžērija, vietējo garšaugu un dārzeņu audzēšanai
Vihula muižas ansamblis (Igaunija)*

Konservācijas plāns (*Conservation Plan*)

*Konservācijas plāns tiek sagatavots tad, kad ir plānotas **vietas pārmaiņas, uzlabojumi vai pārvaldības ierosinājumi.***

*Konservācijas plāns ir noderīgs jebkuras vēsturiskas vietas turpmākās attīstības plānošanas stratēģijām. Bet tas nebūt nenozīmē, ka konservācijas plāns ir materiāls, kas strikti nosaka vietas nākotnes attīstību. Tas daļēji ir nepieciešams tādēļ, lai palīdzētu **precīzāk izprast vietas vērtības un nozīmību.***

Pārvaldības plāns (*Management Plan*) – ir rīcība, domājot par ilgtspējīgu attīstību, tādējādi nodrošinot regulāru ainavas uzturēšanu, vienlaicīgi vadot un saskaņojot izmaiņas, kas radušās **dažādos vides, sociālo un ekonomisko ietekmju procesos.**

Konservācijas pārvaldības plāns (*Conservation Management Plan*)

- *izskaidro, kāpēc konkrētā vieta ir nozīmīga un kā šo nozīmīgumu saglabāt jebkurā tās nākotnes izmantošanā, pārmaiņās, attīstībā vai labošanā.*
- *Konservācijas un pārvaldība plānošanas nostādnes **balstās uz vietas izpēti un tās attīstības koncepcijas realizācijas ilgtermiņa stratēģijām.***
- *Konservācijas pārvaldības plāns ir sevišķi noderīgs, **ja vietai ir vairāk kā viena tipa mantojums.***

(English Heritage, Heritage Lottery Fund, Goulty, S. M., Groning, G.)

PARGI HOOLDUSKAVA KOOSTAMISE JUHEND

SATURS

1. IEVADS
2. Pārvaldības plāna pamatnostādnes (saistošie normatīvi)
3. Pārvaldības plāna mērķis, uzdevumi, struktūra
4. Parka esošās situācijas apraksts
5. Parka vērtību, aizsardzības mērķu, problēmu apraksts un faktori, kas apdraud galvenās vērtības

CENTRAL BALTIC
INTERREG IV A
PROGRAMME
2007-2013

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND
INVESTING IN YOUR FUTURE

KESKKONNAAMET

VĒSTURISKO PARKU PĀRVALDĪBAS VADLĪNIJAS (Igaunija. Tartu)

ning teisel pool vähemalt võra laius, kuid soovitatav on niita võra ulatusest 3–5 m laiemalt, et esile tuuaallee joonis. Kuiallee pürneb põllumajandusmaaga, tuleb kava koostamise ajal fikseerida künnimaa kaugus tühedest. Juurekava stilitamise huvides on ohuline fikseerida kaugus, millele lähemal künnda ei tohi.

Tähe hooldusvajaduse puhul tuleb kavas loendada probleemid (koore- või türevigastus, vigastuse ulatus, kuivanud või mardunud okste esinemine ja nende hulk, lõhkivajumine jne), määrata tühahooldust vajavate puude hulk, hooldusviis ning tööde tegemise aeg. Kui park pürneb karjamaaga või pargi aasadel on lubatud välisesemahuline karjatamine, tuleb planeerida ka tühede kaitse loomade eest. Tühehooldusvõte on ka (metall)võrgu paigaldamine kaitseks koobaste eest.

Alleeputade allane on soovitatav niitav, misistitu puude ridade riide ja taju ning allane ei erista. Foto Neli Nait

Kuuegiis teed ääristavad ridade tühedele ridade möödapargi. Nait on tühed, et puude võrdkuse kaitseks võetud kaitsemeetod. Foto Neli Nait

Vastavalt sellele, et pargialuse kaitseks põlvkõrgused naitadistand, on allane riide kaitse taju, et puude allane naitadistand kaitse kaitsemeetod. Sellest peab, et kaitse ala võetud puude. Foto Neli Nait

SATURS

6. Apsaimniekošanas darbu plāns (saraksts)

- Parka struktūra
- Veģetācija (alejas, grupas, utt.)
- Skati
- Arhitektūras mazās formas
- Vides objekti
- Drupas
- Ūdens elementi
- Informācijas stendi, norādes

VĒSTURISKO PARKU PĀRVALDĪBAS VADLĪNIJAS (Igaunija. Tartu)

Väljavõtte Kärde pargi allikahüvitusliku üldplaanist. Dendroloogilise üldplaanina on koostatud ortofoto, mis on detailide kaardistamiseks ja loogu Eesti looduse kaardistamiseks. Ortofoto põhineb eni, et objektid võivad paikneda kahati nühki ja rekonstrueeritud ning tänuks looduse korral ei ole tähtsust eristatav. Joonis on koostanud Sulevi Nurmne ning see on pärit teose „Nõuad ja Tartu looduse kaardistuse põhikala ja puidu gruppide loodusekaardistuse üldplaanist“, Arto Teras OÜ, 2009/10.

Väljavõtte Kärde pargi allikahüvitusliku üldplaanist. Dendroloogilise üldplaanina on koostatud ortofoto, mis on detailide kaardistamiseks ja loogu Eesti looduse kaardistamiseks. Ortofoto põhineb eni, et objektid võivad paikneda kahati nühki ja rekonstrueeritud ning tänuks looduse korral ei ole tähtsust eristatav. Joonis on koostanud Sulevi Nurmne ning see on pärit teose „Kärde pargi allikahüvitusliku üldplaanist“, Arto Teras OÜ, 2009/10.

SATURS

7. Rīcības plāns

8. Pielikumi

- Labās prakses piemēri
- Starptautiskie akti (skaidrojumi)
- Definīcijas
- Putnu ligzdošanas augi, dzīvotnes
- U.c.

9. Kukulinna muižas parka vadības plāns 2012.-2021. gadam

ICOMOS

Starptautiskā pieminekļu un ievērojamu vietu padome

Starptautiskā vēsturisko dārzu un ievērojamu vietu komiteja

Vēsturiskā dārza arhitektoniskajā kompozīcijā ietilpst:

- a) plānojums un topogrāfija;**
- b) augu sugas, ieskaitot to proporcijas, krāsu kompozīcijas un telpisko izvietojumu;**
- c) struktūras un dekoratīvās īpatnības;**
- d) plūstoši un stāvoši ūdeņi, kuros atspoguļojas debesis.**

Jēdziens “vēsturisks dārzs” vienādā mērā attiecināms kā uz maziem dārziem, tā plašiem parkiem – gan regulārajiem, gan ainavu.

ICOMOS

Starptautiskā pieminekļu un ievērojamu vietu padome

Starptautiskā vēsturisko dārzu un ievērojamu vietu komiteja

- Vēsturisko dārzu saglabāšana ir atkarīga no identifikācijas un valsts uzskaites. **Saglabāšana praktiski izpaužas kā kopšana, konservācija un restaurācija. Atsevišķos gadījumos ieteicama rekonstrukcija.**
- Vēsturiskā dārza **autentiskums** vienādā mērā atkarīgs kā no tā dažādo detaļu plānojuma, mēroga, dekoratīvajām īpašībām, tā augu un neorganiskā materiāla izvēles katrai dārza daļai.

ICOMOS

Starptautiskā pieminekļu un ievērojamu vietu padome

Starptautiskā vēsturisko dārzu un ievērojamu vietu komiteja

- Ārkārtīgi svarīga ir **nepārtrauktība vēsturiskā dārza kopšanas procesā**. Tā kā augu valsts ir dārza pamatmateriāls, tad tās uzturēšanai nemainīgā stāvoklī nepieciešamas gan atsevišķas, gan periodiskas ilgtermiņa nomaiņas (**izciršana un jaunu koku stādīšana to vietā**).
- Periodiski nomaināmo koku, krūmu, augu un puķu sugas jāizvēlas, ņemot vērā jau **izveidojušos un atzīto praksi** katrā botāniskajā dārzā vai dārzkopības reģionā, nosakot sākotnēji augušās sugas un saglabājot tās.

ICOMOS

Starptautiskā pieminekļu un ievērojamu vietu padome

Starptautiskā vēsturisko dārzu un ievērojamu vietu komiteja

- Restaurācijas projektam **jārespektē konkrētā dārza attīstības secība**. Principā **nevienam periodam nedrīkst piešķirt prioritāti**, izņemot īpašus gadījumus, kad rekonstrukcijas **nepieciešamību nosaka bojājumu un postījumu pakāpe** atsevišķās dārza daļās. Šādi darbi veicami uz dabā saglabājušos palieku vai neapšaubāmu dokumentāru liecību pamata un var notikt tajās dārza daļās, kas atrodas tuvāk dārzā esošajām celtnēm, lai izceltu ēku kompozicionālo nozīmi.
- Ja dārzs ir **pilnīgi izzudis** vai pastāv tikai nenoteiktas liecības par tā attīstību, rekonstruēto dārzu **nevar uzskatīti par vēsturisko dārzu**.

Interreg

Latvija–Lietuva

Eiropas Reģionālās attīstības fonds

EIROPAS SAVIENĪBA

Paldies par uzmanību!

Kristīne Dreija
Ainavu arhitekte, Dr.arch.
Jelgava, 13.11.2018